ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՒԵՍՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1852 — ԹԻՒ 424

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

Բաւական ժամանակ է, որ Յունաստանի վրայ տեղեկութիւններ տաւած չենք մեր յարգ ընթերցողաց։ Ժխքաղղ ութեամբ օգտակար լուրերը չունիմք ծանուցանելու. այլ ընդհակառակն այս փոքրիկ տէրութեան վիճակը օրըստօրէ վատթարանալու վրայ է ըստ ամենայն մասին. ինչպէս յայտնի կըտեսնուի հետեւեալ ստորագրուելենէն, զոր Լինթաբվալ լագրոյն Անգ. 3 Թերթին մէջ ըստ նոր տաւմարի կըկարդամք։

"Ալէն մարդ աղէկ կը յիշէ, թէ ի սկզբան Յունաստանի վրայ, որուն անկախութիւնը ցնծութեան աղաղակաւ ողջունեցին, և երիք մեծ տէրութիւնները, որոց միջնորդութեամբը այս նոր թագաւորութիւնը հաստատեցաւ, անոր պաշտպան հանդիսացան, և հետեւաբար ամէն կերպ օգնութիւն և առաստաձեռնութիւն ըրին անոր։ Աւսի Յունաստանի կացութիւնը հազուագիւտ և սքանչելի կացութիւն մըն էր. քանզի օսմանեան տէրութեան և Եւրոպայի կողմանէ ամէն կերպիւ հանդիսաւ ըլլալով, բոլոր ուժը կրնար ի գործ ածել իւր ներքին բարեկեցութիւնը վիճակը ղարգացընելու։ Եւրոպայի տէրութեանց անկախութիւնը ի դերև չհանելու համար, բաւական էր որ Յունաստանը իւր կողմանէ քիչ մը բարի կամեցողութիւն ունենար։ Երկրագործութիւնը ազատ թողուած էր անոր գործունէութեանը, և օսմանեան տէրութիւնը կըմատուցանէր անհուն վաճառանոց մը, ուսկից կրնար մեծ արդիւնք ստանալ իւրութիւն կենաց պիտոյից, յառաջադիմութեան և քաղաքակրթութեան հարկաւոր եղած ամէն սկզբունքը իւր ձեռաց ներքև ունէր Յունաստան։ Բայց նման այն հարուստ ժառանգաց (միւսոս եէսի) որոնք կըվատնեն և կապականեն իրենց հօրը մեծ հնաւանք և փուքսով ժողովուած գանձը, Յունաստանի նախարարները՝ իսկոյն որ իրենց ձեռքը անցաւ տէրութեան գործոց կառավարութիւնը սոսկալի կերպիւ մը շփոթեցին զանձնք։ Ամանք ուզեցին աքօղել անոնց սխալանքը, յառաջ բերելով թէ տակաւին համբակ (աճէմի) են քաղաքական գործոց մէջ, ուստի սպասեցին բարեկարութիւն մը տեսնել տարիէ տարի, բայց ակնկալութիւնին ի դերև ելաւ։ Այլ ընդհակառակն յեղափոխութիւն (բէվոլիւսիօն) մը տեղի ունեցաւ։ Յամին 1843 Սեպտեմբերի 3—15ին պատահած դէպքը կառավարութեան միջնորդութիւնը մը պարզեց և բոլոր ուշերը զօրացուց։ Վերջապէս կերևէր թէ ազգը իւր ամէն իրաւունքը պիտի վայելէր, իւր ելևմտից վիճակը պիտի կանոնաւորէր և պիտի հսկէր արդարութեան ճիշտ և անաչառ գործադրութեանը վրայ։ Ասիկա նոր արշալոյս մըն էր որ կըծագէր, և իրաքանչիւրոք ջերմեռանդութեամբ կողջունէր զայն. բայց աւաղ, նոր առաջօք սեփիլ մըն էր այն, որ անմիջապէս անհետացաւ, և հետևաբար իրաւացը ակաւ նորէն տիրել, և անցելոյն տրտմութիւնը և ցաւը աւելցաւ։

"Ինձմէ մաքառումի մը չուշացաւ հաստատիլ կառավարական իշխանութեանց (բուվուար) մէջ. քանզի արքունիքը ամէն հնարաւոր կերպիւ կաշխատէր որ տէրութեան մէջ բացարձակ ազդեցութիւնը վերստին ձեռք բերէ. և ազգային ներսփոխանները ամէն օր մէյմէկ մասամբ կըզնէին թէ սպառնալիքներէ վախնալով և թէ կաշառուելով։ Մէկ երևելի անձ մը, որուն քաղաքական ընթացքը խիստ դժբաղդ եղաւ Յունաստանին, սկսաւ չծածկել ամենևին իւր դաղափարները ըստ այսմ մասին. այլ ընդհակառակն իբրև կանոն հաստատեց և հրատարակեց. և թէպէտ շատ ջանացաւ ինքը մեռաւ, սակայն կանոնը հաստատուն մնաց։ Ըստևարար այնպիսի կառավարութիւն մը կազմուեցաւ, որ ինքնիշխան միապետութեան և սահմանադրական տէրութեան ամէն անտեղութիւնները ունէր, առանց անոնց բարիքը ունենալու. կառավարութիւն մը զոր երբեմն մէկ կողմ և երբեմն միւս կողմ կը քաշէին, ուստի և անկարող փոքրիկ բարիք մը անգամ ընելու։ Այս ընթացքէն հետևեցաւ, որ Յունաստանի մէջ շփոթութիւնը և անկարգութիւնը յառաջացան, և օտար տէրութեանց առջև շատ պակասաւոր գտնուելով, իսիստ համարներ և հարուածներ ընկալաւ։ Յունաստանը իւր ճանապարհաց, իւր ճարտարութեան և իւր երկրագործութեան նկատմամբ միևնոյն վիճակի մէջ կըգտնուի, որուն մէջէն էր ասկից 15—20 տարի առաջ։ Եւրոպայի մէջ ի գործ դրուած բարեկարութեանց և կատարելագործութեանց մէկին ալ տեղի չունեցաւ այս երկրին մէջ։ Յունաստանը մինչև ցայսօր շրջելաւոյժ գործուած մը չունի։ Յունաց վաճառականի նաւերը, որ ամէնէն յառաջադէմ էին սև ծովուն և միջերկրական ծովուն մէջ, այժմ ետ մնացին, այլոց յանձնելով իրենց տեղը։ Նաց յայտնակիրենց երկրին ծովեզերեայ նաւարկութեան մէկ մեծ մասը աւստրիական դրօշակին թող տուին։ Հարկ չէ ըսել թէ աւազակութիւնը իւնչ աւոխճան տարածուած է Յունաստանի մէջ. և անոր եկամուտը՝ որ օրըստօրէ նուազելու վրայ է, փարիզի քաղաքական (միւնիսիբալ) եկամտից չորրորդ մասին անգամ չհասանարիր։ Փոխ առուած ստակին տոկոսիքը, զոր երեք մեծ տէրութիւնները կըվճարեն ամէն տարի, դժբաղդութեամբ կաւելցընեն զդուժմարը ազգային պարտուց՝ որուն երաշխաւոր տրուած է տէրութեան եկամուտը։

ԿԱՌԱՊԱՐԱՆՔ

Ա՛ գերա. Նախագահ Արքիեպիսկոպոս Հայոց Հռովմէականաց Ա. Հասունեան, յաւուր ծննդեան անուանն ի 18 Յունվարի 1851։

Հոգի,

Աչուրս ի դէպ բարերջանիկ
Որ Քոյ կենաց կապէ թագ,
Եղ աւագանւոյն և զաղքատիկ
Ընկալ զհակիրճ իմ նուագ.
Ա՛աղթել Քեզ կեանս այն պարտք լինձ են,
Ո՛որ ցանգ լընում մըտախոհ.
Տես Հայր զարդիս զու խորհս պատճէն,
Ընկեղծ անշուշտ թէ չէ ճոխ։
Բզքաղդը աչացդ տուր ըզգարգև
Նուաստիս ի սիրտ որ չէ վատ.
Ո՛վ զոր ցանկայն նա Քեզվև Քև,
Փառք տոհմիս են Եղ աւուրս շատ.
Այո՛ Հայր.
Լինէ յերկինից է մեզ որիտուր
կենաց քոյին սուրբ արև
Վանել ըզմայլ յոր զմեզ բազմօք

Ա՛ Այս ուռնաւոր գրուածը Ոսկանեան յարգոյ և ուսումնասիրական պարոն Ցակոբը, որ Ռաֆայէլեան դպրոցին վարժի աշակերտներէն է, ըստ ժամանակին յուղարկած է իրենց գերապատիւ նախագահ Հասունեան Աստուածաբանապետին ի շնորհաւորութիւն տօնի անուան իւրոյ։ Իսկ այժմ քանի մը արժանայարգ բարեկամներէ հրաւիրեալ, յօժարամիտ կըհրատարակենք այս շնորհաւորական գրուածը, որուն խմաստը և ոճը մանաւոր ուշադրութեան արժանի է. քանզի անոր մէջ եղած բարեմաղթութիւնները ամէնքն ալ պայմանաւ և թէուբեամբ են։ Ընդէ որ եթէ յիշեալ Արքեպիսկոպոսը նոյն պայմանաց և թէուբեանց հակառակը ի գործ դրած է, ապա և բարեմաղթութիւնները հակառակ ներգործութիւն ունենալու համար գրուած են, կամ չեզած պիտի համարուին։

զնոյն ծանուցեալ իւր եղբայր.
Եւ գուշեացէ գըգուելով զայն՝
զոր նա յանգիստս յոյժ ատեայր,
"Դու իմ եղբայր, Սա իմ Հայր"։
Ա՛ի յոյնմէեաէ, մի խըտրանաւ
այր ընկերին լեցի վէս,
Այլ արժանեացն իւրաքանչիւր
ի Քէն տացին վարձք պէս պէս.
Եւ գարգելու օրս Ջեզ լեցի,
Անոնմս արդեօք խօսիմ արդ....
Ա՛յ, ի անոտեաց յոգունց մաղթեմ,
զնացէք ազատ եղբարց արտ։
Ա՛ինչ ու ցուցցես մեզ մանանիչ
զաւիրս փառաց ի խրախոյս,
Հանուրդ անդէն ձայն կրկնեացէ
պինդ ի հաւատս պինդ ի յոյս,
"Ո՛ն անդր՝ ուր զմեզ տանի Հայր"։
Եւ զի գիւպասի ինչ պէտ առն են
վարի, իրաւունք և հաւասք.
Եւ յայս երիս լցեն դիւշեալ
զինուորեցդ քոց ճակատք։
Քարոզ եղիցէ ընդ արևելս թէ
"Կրօնք Եղ ուսման են միշտ հաշտ։
Եւ յօդեցին կըրկին ընկերքս
ըզմերս խռովելաւ կըրկին վաշտ"։
Ի յեի յոյնիամ լեցի անշուշտ
փոքր ճեռիս մեծ համբաւս.
Եւ թէ ի գործս, տուր ինձ ասել,
աւուրք կենացդ ջիցին բաւ,
Իցէ Քեւ զմս կեց ցես Հայր։

Ց. Ոսկան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԸ

ՍԱՐՅԱՆ

(Ծնված 1880 թ.)

Ես ծնվել եմ Նոր Նախիջևանում, հարուստ հայ վաճառականի ընտանիքում։ Մանկությունս անցել է ուրախ ու անհոգ։ Ինչպես բոլոր հարուստ երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական խաղերը, իմ ուրախությունները, իմ տխրությունները։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական երազները։ Ես ուզում էի նկարիչ դառնալ։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական ցանկությունները։ Ես ուզում էի ճամփորդել։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական սիրո առաջին զգացումները։ Ես սիրահարվել էի մի աղջկան։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական հիասթափությունները։ Աղջիկը ինձ չէր սիրում։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական առաջին հաղթանակները։ Ես նկարում էի։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական առաջին ձախողումները։ Ես ուզում էի նկարիչ դառնալ։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական առաջին հիասթափությունները։ Ես նկարում էի։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական առաջին հաղթանակները։ Ես ուզում էի ճամփորդել։ Ինչպես բոլոր երեխաները, ես էլ ունեցել եմ իմ մանկական առաջին հիասթափությունները։ Ես սիրահարվել էի մի աղջկան

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ՀԱՅ ՀՈՒՆԱՐՆԵՐԸ ՊԱՐՍԻ ԱՐՔՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

1853 թուականի մարտ ամսուն, Պարսից արքունի հրովարտակ մը կ՚արձակուի, որով Ղարաբաղի հայ հունարներուն կը հրամայուի, որ իրենց ապրուստը հոգալու համար, ամէն տարի Շուշի քաղաքը գան եւ հոն իրենց արուեստը ցուցադրեն։ Այս հրովարտակին նպատակն էր, Ղարաբաղի հայ հունարները Շուշի հաւաքելով, անոնց ձեռագործները ծանօթացնել Պարսկաստանի ուրիշ նահանգներուն, որպէսզի անոնք ալ իրենց հունարները ուղարկեն Շուշի։ Ասոնք ամէնքն ալ կ՚ուզէին, որ Պարսկաստանի մէջ ալ հայ հունարները ճանչցուին, որպէսզի անոնց ալ հրաւէր ընեն, որ Շուշի երթան։ Ասոնք ամէնքն ալ կ՚ուզէին, որ Պարսկաստանի մէջ ալ հայ հունարները ճանչցուին, որպէսզի անոնց ալ հրաւէր ընեն, որ Շուշի երթան։

Ի՞նչ հունարներ կային Ղարաբաղի մէջ այդ ատեն։ Ասոնք ամէնքն ալ կ՚ուզէին, որ Պարսկաստանի մէջ ալ հայ հունարները ճանչցուին, որպէսզի անոնց ալ հրաւէր ընեն, որ Շուշի երթան։ Ասոնք ամէնքն ալ կ՚ուզէին, որ Պարսկաստանի մէջ ալ հայ հունարները ճանչցուին, որպէսզի անոնց ալ հրաւէր ընեն, որ Շուշի երթան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ • Թիւ 10 • Հինգշաբթի, 12 Նոյեմբերի

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՈՍԻ ՎԻՊԱՍԱՆՔԸ

Ամերիկահայ գրող Վ. Ա. Սարոյեանի «Մարդկային կատակերգութիւն» վէպին մէջ կայ մի հատուածը, որ կը պատմէ հայ զինուորի մը մասին, որ Ֆրանսայի մէջ կռուած է եղեր եւ վերադարձած է Ամերիկա։ Ան կը պատմէ իր ընկերներուն իր ճակատամարտերը, իր վէրքերը, իր հերոսութիւնները։ Ընկերները կը հաւատան անոր պատմածներուն, բայց կը զարմանան, թէ ինչպէս այդ մարդը, որ այդքան քաջ է եղած, ետքը կը վերադառնայ իր հայրենի գիւղը եւ հոն կը մնայ իր ծնողներուն մօտ։ Ինչո՞ւ չէ գացած Ամերիկա, ուր կրնար հարստանալ։

Հայ զինուորը կը պատասխանէ, թէ ինք չէ կրնար հեռանալ իր ծնողներէն, որոնք ծերացած են եւ իրեն կարիքը ունին։ Ընկերները կը զարմանան նորէն, թէ ինչպէ՞ս կարելի է, որ մարդ մը այդքան քաջ ըլլայ եւ միեւնոյն ատեն այդքան վախկոտ։ Ինչո՞ւ չէ գացած Ամերիկա, ուր կրնար հարստանալ։

Հայ զինուորը կը պատասխանէ, թէ ինք չէ կրնար հեռանալ իր ծնողներէն, որոնք ծերացած են եւ իրեն կարիքը ունին։ Ընկերները կը զարմանան նորէն, թէ ինչպէ՞ս կարելի է, որ մարդ մը այդքան քաջ ըլլայ եւ միեւնոյն ատեն այդքան վախկոտ։

Ահա՛ հայ մարտիկին վիպասանքը։ Ան ինքզինքը կը տեսնէ ամէն տեղ, ուր կռիւ կայ, ուր վտանգ կայ, ուր մահ կայ, բայց ինքզինքը չի տեսնէր ուր խաղաղութիւն կայ, ուր ապահովութիւն կայ, ուր կեանք կայ։ Ան կը տեսնէ ամէն տեղ, ուր ինքզինքը կորսնցնելու վտանգ կայ, բայց ինքզինքը չի տեսնէր ուր ինքզինքը գտնելու հնարաւորութիւն կայ